

УДК 159.923

Загальна психологія, історія психології

**КОМУНІКАТИВНІ ЯКОСТІ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО
САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ
ПСИХОЛОГІВ**

О. О. Водолазська

кандидат психологічних наук, доцент кафедри
загальної та диференціальної психології

Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

м. Одеса, Україна

А. О. Хома

здобувач освітнього ступеня магістра

спеціальності 053 Психологія

Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,

м. Одеса, Україна

У даній статті викладено результати дослідження комунікативних якостей як чинника професійного самоздійснення особистості майбутніх психологів. Розуміння сучасної людини як суб'єкта власної активності і власного творення спонукає до подальшого вивчення змістовності психологічних явищ, які б визначали конкретні рівні організації самоздійснення особистості у певній професії. З огляду на складність та багатоплановість професійного самоздійснення очевидно, що у проблемному полі досліджуваного феномену існують окремі, іноді дуже серйозні розбіжності в його розумінні та інтерпретації. У той же час, умови сучасного суспільства підсилюють інтерес до свідомого саморозвитку особистості, у процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах життєдіяльності, серед яких особливу значущість

отримують комунікативні якості, що стають ключовою умовою позитивного професійного функціонування. Вибірку дослідження склали 124 особи – здобувачі освітнього ступеня магістра спеціальності 053 Психологія Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Діагностування проводилось за допомогою наступних методик: «Опитувальник професійного самоздійснення» О.М. Кокуна; «Формально-динамічні показники товарищкості» - автор О.П. Саннікова; «Тест-опитувальник якісних показників толерантності» О. П. Саннікової та О. Г. Бабчук. За результатами проведеного кореляційного аналізу виявлено значущі кореляційні зв'язки між показниками професійного самоздійснення, толерантності і товарищкості, що є підтвердженням прояву терпимого, толерантного ставлення майбутнього психолога до людей, уміння налагоджувати контакти з оточуючими з метою конструктивного професійного спілкування. Подальше вивчення комунікативних якостей як чинника професійного самоздійснення особистості відбувалось за допомогою застосування методу «асів», що сприяло відбору із загальної кількості досліджуваних груп осіб з максимальним та мінімальним значенням загального показника професійного самоздійснення. Порівняння психологічних профілів осіб з різним рівнем професійного самоздійснення показало, що представників групи з високим рівнем даного феномену можна охарактеризувати, як комунікативних, товарищких, активних у спілкуванні, ініціативних, що почувають себе спокійно, легко та вільно під час встановлення контактів з незнайомими людьми. Ці досліджувані відрізняються емоційною стабільністю, довірливістю, самовпевненістю, високим самоконтролем, силою свого «Я». Представникам групи досліджуваних з мінімальним значенням загального показника професійного самоздійснення властиві пасивність у спілкуванні, труднощі комунікації, звуження кола спілкування, незадоволення, емоційне неприйняття іншої людини, прояви

роздратованості, зневага тощо. Проведений якісний аналіз показав, що дані психологічні портрети осіб з різним рівнем професійного самоздійснення узгоджуються з результатами досліджень, спрямованих на вивчення зазначеного феномену.

Ключові слова: професійне самоздійснення, товарицькість, толерантність, особистість.

Постановка проблеми. Аналіз наукових досліджень

Товарицькість і толерантність, як усталені комунікативні якості, визначаються у психології як сукупність здібностей, властивостей, умінь і навичок особистості, що характеризує її ставлення до людей і забезпечує можливість встановлення і підтримки контакту і взаєморозуміння між ними під час спілкування [2,5]. За результатами досліджень учених (Л.М.Аболін, К. О. Абульханова-Славська, О. О. Бодальов, Л. І. Божович, В. П. Зінченко, О. П. Саннікова, В. І. Слободчиков та ін.), у якості основних характеристик особистості виокремлюються ті, що відображають її ставлення до інших людей, про які О. О. Бодальов говорив як про складові «комунікативного блоку особистості»[3].

Пояснення вченими поняття товарицькості пов'язане з сильно розвиненим усталеним стремлінням до спілкування, до особистого контакту з людьми. Товарицькість виявляється в балакучості, у легкості вступу у соціальний контакт тощо. Отже, товарицькість - властивість особистості, що визначає вербальну активність у взаємодії з іншими людьми.[5].

Здатність суб'єкта до прийняття моделей поведінки, цінностей, що відрізняються від його власних у взаємодії з оточуючими, є характеристикою толерантності. За даними наукових досліджень, толерантність визначається, як усталена властивість особистості, що проявляється у здатності до розуміння та прийняття іншої людини, її позиції до соціальних та релігійних поглядів, у готовності до активної взаємодії зі світом у позитивному напрямку, заснованої на стійкості до різноманітних впливів (загрози, невизначеності, новизни тощо) та усвідомлюваності принципу взаємності [2]. Толерантність у спілкуванні є невід'ємною характеристикою професіоналізму і зрілості особистості.

Хоча зазначені факти і припущення дозволяють окреслити характер зв'язків між якісними характеристиками товарищкості і толерантності, визначення їх місця як чинника професійного самоздійснення особистості майбутнього психолога потребує емпіричної перевірки. Отже, наведемо її результати.

В емпіричному дослідженні прийняли участь магістри відділення «Психологія» Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського у кількості 124 осіб.

Комплекс психодіагностичних методик склали : «Опитувальник професійного самоздійснення» Кокуна О.М.; «Формально-динамічні показники товарищкості» - автор Саннікова О.П., «Тест-опитувальник якісних показників толерантності» Саннікової О. П. та Бабчук О. Г..

За допомогою методів якісного аналізу ми виокремили дві групи досліджуваних , що розрізняються за рівнем самоздійснення: 1) СЗ+ - з максимально високими значеннями загального показника самоздійснення; 2) СЗ - з максимально низькими значеннями зазначеного показника. В цих групах досліджувались профілі товарищкості (рис.1) та толерантності (рис.2).

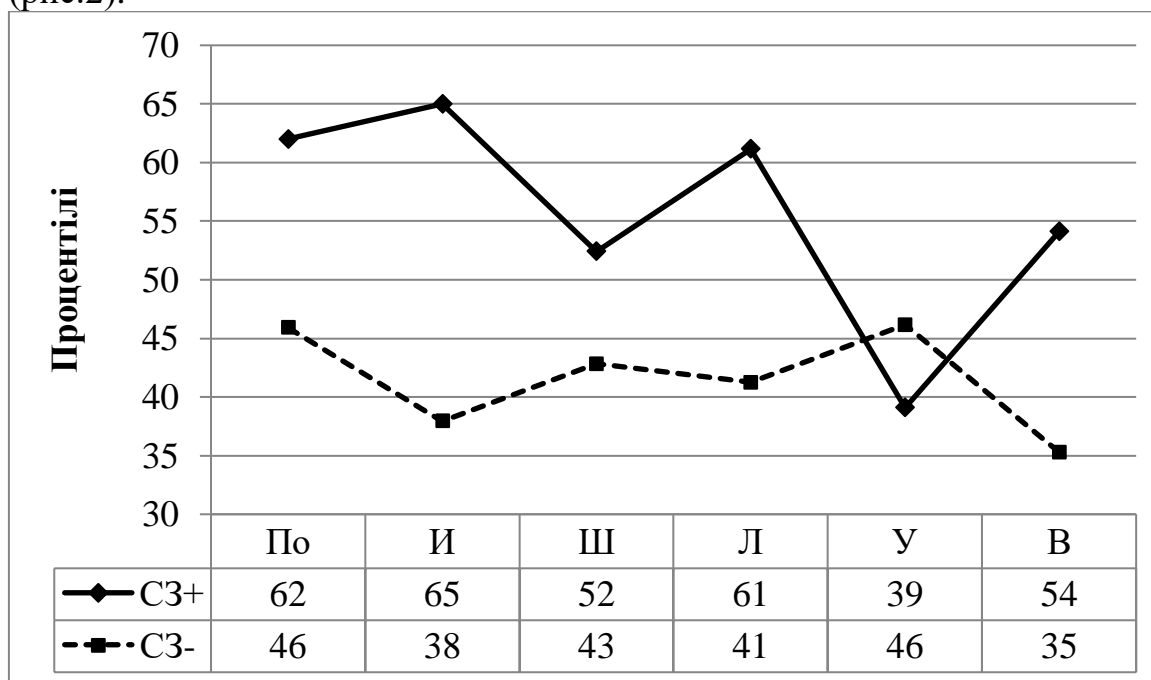

Рис. 1. Профілі товарищкості осіб з різним рівнем самоздійснення

Примітка. Умовні скорочення шкал: По- потреба у спілкуванні; И- ініціативність; Ш- широта спілкування; Л-легкість у спілкуванні; У – усталеність спілкування; В- виразність спілкування.

Візуальний аналіз профілів товарищкості (рис.1) наочно вказує на розбіжності в рівні вираженості та комбінації показників товарищкості в обох групах досліджуваних. Також результати статистичного аналізу відмінностей вказують на їх достовірність. За t-критерієм Стьюдента визначено відмінності за показниками ініціативності (И), легкості спілкування (Л), виразності (В), значення яких переважають у профілі товарищкості осіб з максимально вираженим рівнем самоздійснення. Ми

виділили ті показники в кожній групі, які найбільшою мірою відхиляються від середньої лінії ряду як в сторону високих значень (вище середньої лінії ряду), так і в сторону низьких значень (нижче середньої лінії ряду).

Аналіз профілів свідчить про те, що товарицькість осіб з високим рівнем самоздійснення визначена високими значеннями показників потреби у спілкуванні (По), ініціативності (И), легкості (Л) та виразності спілкування(В). Тобто, особи з максимально високими значеннями самоздійснення відрізняються прагненням до спілкування, сміливістю, товарицькістю, активністю, емоційністю, толерантністю, емпатійністю, стійкою зацікавленістю у особах протилежної статі, проявляють у стосунках певний артистизм (Л+). Для представників даної групи властивими є необхідність комунікації, знайомство з новими людьми, відчуття легкості, свободи у новій ситуації, необхідність демонстрації усєї палітри виразності міміки та рухів, що їм притаманна.

Особам з максимально низькими значеннями показника самоздійснення властива несаможітність, прийняття рішення разом із групою, орієнтація тільки на соціальну підтримку (И-; Ш-), чуттєвість до реакцій оточуючих, невпевненість у собі (В-), постійне відчуття необхідності внутрішнього захисту і напруги, підозрілість, егоцентричність (У-), але при цьому емоційна дисциплінованість, рішучість дають їм можливість легко і швидко вступати у соціальні контакти (Л-), мати велику кількість знайомих і зав'язувати нові знайомства (Ш-), використовувати засоби емоційної експресії (В-).

На рисунку 2 представлені профілі толерантності осіб визначених груп досліджуваних. Візуальний аналіз профілів характеризує їх деяку однорідність, за виключенням розташування на площині.

Належність високих значень показника когнітивної толерантності у групі осіб з максимальними значеннями загального показника самоздійснення висвітлює радикалізм, аналітичність, критичність, належність інтелектуальних інтересів, інформованості, схильності до вільнодумства, недовіри авторитетам.

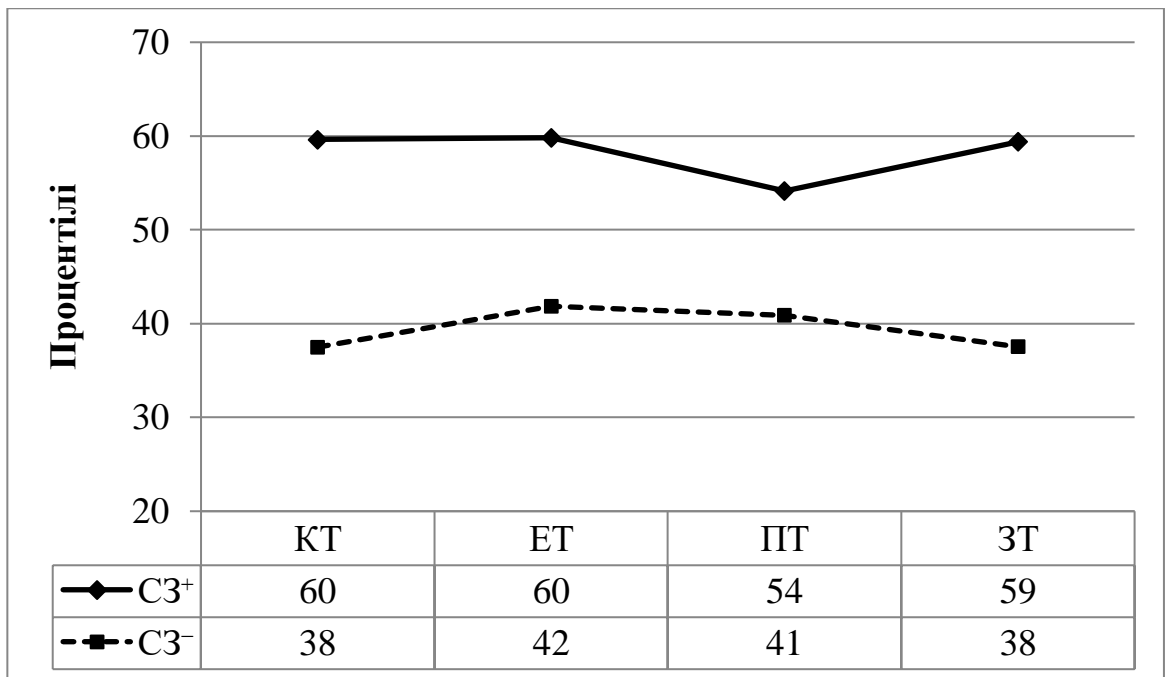

Рис.2. Профілі толерантності осіб з різним рівнем самоздійснення

Примітка. Умовні скорочення шкал: КТ – когнітивна толерантність, ЕТ- емоційна толерантність, ПТ- поведінкова толерантність, ЗТ- загальний показник толерантності.

Серед властивих їм негативних проявів слід назвати манірність, пихатість, удавання, безконтрольне фантазування. Але при цьому є позитивна сторона – витонченість, артистичність, схильність до романтизму, художність сприйняття світу. Деякі з перерахованих якостей суперечать одна одній, але відомо, що жива людина дійсно може бути суперечливою за своєю емоційною природою (ЕТ). Протиріччя можуть проявлятися на рівні думок і поведінки (ПТ). Портрет осіб із високим рівнем самоздійснення доповнюється якостями самодостатності і соціальної сміливості. Це свідчить про їх здатність бути самостійними (самостійно приймати рішення), незалежними від соціуму.

Профілі толерантності осіб з низьким рівнем самоздійснення характеризуються невисокими значеннями показника комунікативної (КТ), поведінкової толерантності (ПТ) і загального показника толерантності (ЗТ). Яскрава вираженість емоційної толерантності свідчить, з одного боку, про виражену здатність до співчуття і співпереживання, що узгоджується із психологічною сутністю емоційної толерантності; з іншого - вказує на прояви таких якостей як легковажність, мінливість, неспокій, залежність.

Отже, результати якісного аналізу доводять наявність певних відмінностей товаришкості і толерантності осіб з різним рівнем самоздійснення, які надають можливість говорити про зазначені комунікативні якості як про такі, що сприяють самозмінюванню та саморозвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегии жизни. М.: Мысль, 1991. 299 с.
2. Бабчук О.Г..Особливості толерантності осіб з різними типами емоційності: дис... канд. психол. наук :19.00.01/Одеса, 2012. 221с.
3. Бодалев А.А. Личность и общение. М.: Изд-во МГУ, 1984. 272 с.
4. Психофізіологічне забезпечення професійного самоздійснення фахівця в умовах соціально-економічних перетворень:монографія /ред. О.М. Кокуна. Київ, 2018. 298 с.
- 5.Санникова О.П. Феноменология личности: Избранные психологические труды . Одесса: СМІЛ, 2003. 256с.